

İHRACATTA ÜLKE BAZLI YOĞUNLAŞMA ORANI VE REKABET DÜZEYİ İLİŞKİSİ: TÜRKİYE GIDA SEKTÖRÜ ÖRNEĞİ

Doç. Dr. Mustafa Cem KIRANKABEŞ
Balıkesir Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü
cem@balikesir.edu.tr

Dr. Öğretim Üyesi İbrahim Murat BİCİL
Balıkesir Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü
muratbicil@balikesir.edu.tr

Arş. Gör. Abdullah ERKUL
Balıkesir Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü
erkul@balikesir.edu.tr

ÖZET: Uluslararası ticarete ilişkin gelişmeler ekonomi politikaları ile ilgili tartışmalarda önemli bir yer tutmaktadır. Serbest ticaretle ilgili küresel gelişmelere paralel biçimde Türkiye Ekonomisinde dış ticaret hacminde artan bir seyir izlenmektedir. Dış ticaretin ekonomik performans ve refah düzeyine olan katkısı sektörel düzeyde değerlendirilebilmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada Türkiye’de gıda sektöründe ülke bazında yoğunlaşma oranları dikkate alınarak yıllar itibariyle Türkiye’nin gıda ihracatında önemli paya sahip olan ülkeler belirlenmiş ve bu ülkelerle Türkiye arasındaki karşılaştırmalı üstünlük değerleri kullanılarak gıda dış ticareti ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmada gıda ihracatında önemli payı olan ülkelere karşı Türkiye’nin yıllar itibariyle rekabet gücünde meydana gelen değişmelerin ne yönde olduğuna ilişkin tespitler yapılarak gıda dış ticaretinde rekabet ve yoğunlaşma ile ilgili önerilerde bulunmaktadır.

Anahtar kelimeler: dış ticaret; karşılaştırmalı üstünlük; Türkiye.

THE RELATIONSHIP BETWEEN COUNTRY-BASED EXPORT CONCENTRATION AND COMPETITION LEVEL: THE CASE OF TURKISH FOOD SECTOR

ABSTRACT: Developments in international trade have an central effect on economic policies. In line with free trade movements globally, the volume of Turkey's foreign trade has an increasing trend. The contribution of international trade to economic performance and welfare level can be evaluated at sectoral level. In this context, we examined country-based export concentration ratios in Turkish food sector. Firstly, countries with important share in Turkish food exports are detected. Based on these findings and Turkey's comparative advantage values against high-share partners, we made evaluations about Turkish food exports. More importantly, the changes in Turkey's competitive power in food exports against significant trade partners are elaborated in detail and suggestions for competition and concentration in food trade are given.

Keywords: foreign trade; revealed comparative advantage; Turkey.

GİRİŞ

İmalat sanayi alt sektörleri arasında önemli yere sahip olan gıda ve içecek endüstrisi ve Türkiye ekonomisi açısından stratejik öneme sahip bir sektördür. İnsan yaşamının sağlıklı bir şekilde devam ettirilmesinde ve toplum sağlığı açısından beslenme önemli bir yer tutmaktadır. Gıda ve içecek endüstrisi bu gereksinmeyi karşılamaya dönük olarak tarımsal ve hayvansal ürünlerin

girdi olarak kullanıldığı istihdam ve katma değer yaratan bir yapıya sahiptir. Yedi coğrafi bölgeden oluşan ülkemizde her bölgenin coğrafi ve iklim özelliklerine göre farklılık gösteren tarımsal ürünler yetiştirilmekte ve bu ürünler gıda ve içecek endüstrisine girdi olarak sunulmaktadır. Katma değer ve istihdam artışı sağlamanın yanı sıra Türkiye'nin dış ticaretinde de önemli yere sahip olan bir sektör olan gıda ve içecek sektörü refah artışı ve yaşam kalitesini artmasına katkı sağlamaktadır.

Türkiye ekonomisi 1980'lerden itibaren dışa açık büyüme modelini benimsemiş ve dış ticaret politikaları özellikle ekonominin büyümesi, istihdam ve refah açısından önem kazanmıştır. Bu çerçevede politika yapıcılarının ve piyasa aktörlerinin dışa açık bir ekonomik yapıda nasıl karar verecekleri ve dış ticaret politikası oluşturulurken sektörlerin dış ticaret performansları dikkate alınarak dışa açık bir ekonomide daha zorlu rekabet şartlarına uyum sağlayabilecek şekilde adapte olmalarına yönelik hangi adımların atılması gerektiği tartışma konusu olmuştur.

Bu çalışmada Türkiye imalat sanayinin önemli bir kolu olan gıda ve içecek sektöründe rekabet gücü ele alınmaktadır. Çalışmada öncelikle dışa açık büyüme stratejisinin benimsendiği dönemde Türkiye dış ticaretindeki gelişmelere yer verildikten sonra, dış ticarete yoğunlaşma ve rekabet gücü analizlerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Ardından Türkiye gıda ve içecek sektörünün mevcut durumu ve sektörün rekabet gücünde yıllar itibariyle yaşanan değişim ülke bazlı ihracat yoğunlaşma oranları ve açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler endeksi kullanılarak değerlendirilmiştir.

1. TÜRKİYE'DE DIŞ TİCARETİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Türkiye Ekonomisinde 1980 yılına kadar uygulanan ithal ikameci sanayileşme stratejisinin ardından ihracata dayalı büyüme stratejisine geçilmiştir. İhracata dayalı büyüme stratejisinde ihracat artışlarının ekonomik etkinliği artırması, döviz geliri sağlaması, teknolojik yenilikler ve verimlilik artışı sağlaması gibi yollarla ekonomik büyümeye katkı sağlaması amaçlanmıştır. Bu bağlamda dış ticarete ihracat potansiyeli olan sektörler desteklenmiştir. İhracata dayalı büyüme stratejinin benimsenmesi dış ticaret rakamlarına yansımış ve ihracat artışları gerçekleşmiştir. Ancak ihracat artışları ithalat kalemindeki artışlar izlemiştir.

Tablo-1 1980-2016 Dönemi Türkiye'nin Dış Ticareti

	İhracat (Milyon \$)	İthalat (Milyon \$)	Dış Ticaret Dengesi (Milyon \$)	Dış Ticaret Hacmi (Milyon \$)	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)
1980	2,910	7,909	-4,999	10,819	36.79
1985	7,958	11,343	-3,385	19,301	70.16
1990	12,959	22,302	-9,343	35,261	58.11

1995	21,637	35,709	-14,072	57,346	60.59
2000	27,775	54,503	-26,728	82,278	50.96
2005	73,476	116,774	-43,298	190,251	62.92
2010	113,883	185,544	-71,661	299,428	61.38
2011	134,907	240,842	-105,935	375,749	56.01
2012	152,462	236,545	-84,083	389,007	64.45
2013	151,803	251,661	-99,859	403,464	60.32
2014	157,610	242,177	-84,567	399,787	65.08
2015	143,839	207,234	-63,395	351,073	69.41
2016	142,530	198,618	-56,089	341,148	71.76

Kaynak:TÜİK

Tablo-1’de Türkiye’nin anılan dönemde ihracat, ithalat, dış ticaret dengesi, dış ticaret hacmi ve ithalatın ihracatı karşılama oranındaki gelişmelere yer verilmiştir. İhracata dayalı büyüme stratejisinin benimsendiği dönemden bu güne Türkiye ekonomisinde dış ticaret hacmi artmıştır. Ancak anılan dönemde dış ticaret açığındaki gelişmeler dikkate alındığında ihracatın ithalatı karşılama oranının belirli dönemlerde düştüğü gözlenmektedir.

Tablo-2 Geniş Ekonomik Gruplar Sınıflamasına Göre Dış Ticaret

Yıllar	Tüketim Malı				Ara Malı				Sermaye Malı			
	İhracat Milyon\$	İhracattaki Payı(%)	İthalat Milyon\$	İthalattaki Payı (%)	İhracat Milyon\$	İhracattaki Payı(%)	İthalat Milyon\$	İthalattaki Payı (%)	İhracat Milyon\$	İhracattaki Payı(%)	İthalat Milyon\$	İthalattaki Payı (%)
1996	12317	53.04	4020	9.21	9767	42.06	29114	66.74	1120	4.82	10253	23.50
2000	13986	50.36	6928	12.71	11565	41.64	36009	66.07	2175	7.83	11365	20.85
2005	34835	47.41	13975	11.97	30289	41.22	81868	70.11	7997	10.88	20363	17.44
2010	45320	39.80	24734	13.33	56380	49.51	131445	70.84	11771	10.34	28818	15.53
2015	59145	41.12	25586	12.35	68432	47.58	143316	69.16	15391	10.70	34904	16.84
2016	58876	41.31	27947	14.07	66890	46.93	134315	67.62	15891	11.15	35918	18.08
2017	64883	41.33	28488	12.18	73069	46.54	171459	73.34	18354	11.69	33116	14.16

Kaynak: TÜİK

Türkiye ekonomisinde dış ticarete konu olan ana mal grupları itibariyle (tüketim malı, ara malı ve sermaye malı) bakıldığında, Türkiye daha çok tüketim malı ve aramalı ihraç eden, sermaye ve aramalı ithal eden bir dış ticaret kompozisyonuna sahiptir. Bu bağlamda Türkiye

ekonomisinde ihracat artışları ithalat artışlarını da beraberinde gündeme getirmektedir. Dışa açılma sürecinde Türkiye’de ihracatın ithalata bağımlılığı önemli bir problem olarak göze çarpmaktadır.

2. TÜRKİYE’DE GIDA VE İÇECEK SEKTÖRÜ DİŞ TİCARETİ

Türkiye coğrafi konumu ve iklim şartları dolayısıyla çok çeşitli tarımsal ürün yelpazesinin üretildiği bir ülkedir. Tarımsal hammaddenin işlenmesini sağlayan gıda ve içecek sektörü, Türkiye’de hem iç pazara hem de uluslar arası pazarlara geniş bir yelpazede ürün sunan yapısıyla ekonomiye önemli katkılar sağlamaktadır.

Türk gıda ve içecek sektörü, dış ticaretteki yeri ve sektöre yönelik yabancı yatırımcı potansiyeli bağlamında ele alındığında, tarımsal hammaddenin katma değer yaratılarak ürüne dönüştürülmesi ve yeni istihdam olanakları sağlaması yoluyla ülke refahına önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. Sektör karlı yatırım fırsatları sunan dinamik bir sektör olması nedeniyle yabancı yatırımcılar için önemli potansiyele sahiptir.

Tablo-3 1998-2017 Gıda ve İçecek Sektörü Dış Ticareti (Milyar \$)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
GIDA VE İÇECEK SEKTÖRÜ İHRACATI	4.06	3.50	3.00	3.53	3.21	4.28	5.38	7.09	7.19	8.33	9.90	9.67	11.09	13.45	13.96	15.47	16.36	15.39	14.74	15.47
GIDA VE İÇECEK SEKTÖRÜ İTHALATI	1.65	1.38	1.34	0.95	1.35	2.01	2.25	2.54	2.80	3.90	6.77	4.88	5.95	8.80	8.02	8.09	9.63	8.74	8.46	9.59
GIDA VE İÇECEK SEKTÖRÜ TİCARET DENGESİ	2.41	2.11	1.66	2.57	1.86	2.28	3.13	4.54	4.39	4.43	3.13	4.79	5.15	4.64	5.94	7.38	6.72	6.65	6.29	5.88
YILLAR İTİBARIYLA GIDA VE İÇECEK SEKTÖRÜNÜN TOPLAM İHRACAT İÇİNDEKİ YÜZDE PAYLARI	15.09	13.15	10.93	11.25	8.96	9.06	8.52	9.64	8.41	7.79	7.50	9.48	9.73	9.96	9.18	10.18	10.35	10.69	10.31	10.84

Kaynak: UN Comtrade Database

Gıda ve içecek sektörü Türkiye’nin ihracatına önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Tablo-3’te yer alan Türkiye’nin gıda ve içecek sektörü dış ticaretine ilişkin göstergelere bakıldığında 2017 yılı itibarıyla Türkiye’nin gıda ve içecek sektörü ihracatı 15,47 milyar dolar seviyesinde iken aynı dönemde sektörün ithalatı 9,59 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Sektörün toplam ihracat içindeki payı ise %10,84 düzeyindedir.

3. SEÇİLMİŞ LİTERATÜR

Türkiye’de farklı dönemlerde tarım, gıda ve içecek sektörü ile bu sektörlerin alt bileşenleri için ticaret sonrası veriler kullanılarak rekabet gücü analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalardan bazıları tablo-4’te yer almaktadır.

Tablo-4 Türkiye’de Tarım, Gıda ve İçecek Sektörü Alt Bileşenlerine İlişkin Rekabet Gücü Ölçümüne Dayalı Çalışmalar

YAZAR	YIL	BULGULAR
-------	-----	----------

Bashimov, G.	2017	Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler ve açıklanmış simetrik karşılaştırmalı üstünlükler indeksleri kullanılarak tarım ve gıda ürünleri sektörü analiz edilmiştir. Çalışmada 2001-2014 döneminde Türkiye'nin tarım ve gıda ürünleri ticaretinde Orta Asya ülkeleri karşısında zayıf bir karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.
Erkan, B., Arpacı, B.B., Yaralı, F., ve Güvenç, İ.	2015	Çalışmada SITC Rev. 3,4 seviye ve 1993-2012 dönemi için Türkiye'nin sebze ve alt grupları ihracat verileri ile Balassa endeksi açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük katsayıları hesaplanmıştır. İlgili dönemde Türkiye'nin sebze ve alt grupları ihracatında global piyasalarda önemli bir karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu ancak son yıllardaki üstünlüklerin nispi anlamda azaldığı bulgusuna ulaşılmıştır.
Bağcı, E.	2016	Çalışmada 1995-2014 yılları arası ithalat ve ihracat verileri kullanılarak Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (RCA), Nispi İhracat Avantajı Endeksi (RXA), Nispi İthalat Nüfuz Endeksi (RMP), Nispi Ticari Avantaj Endeksi (RTA), Göreli rekabet üstünlüğü endeksi (RC) endeksleri hesaplanmıştır. rekabet gücü endekslerine göre Türkiye'nin genel olarak imalat sanayi sektörü uluslararası rekabet gücüne sahip olmadığı ancak yiyecek ve içecek, tekstil, giyim, demir ve çelik, otomotiv ürünleri alt sektörlerinde rekabet gücüne sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Bashimov, G., Çiçek, R., ve Aydın, A.	2017	Çalışmada gıda sektörünün rekabet gücü ve endüstri-içi ticaret düzeyi ele alınmıştır. Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler İndeksi, Açıklanmış Simetrik Karşılaştırmalı Üstünlükler İndeksi, Net Ticaret İndeksi ve Grubel-Lloyd İndeksi kullanılmıştır. Çalışmada 2001-2015 dönemi için Türkiye'nin gıda sektöründeki rekabet gücünün yüksek olduğu ve kakao, yenilen çeşitli gıda müstahzarları, içecek ve tütün ürünlerinde endüstri-içi ticaret düzeyinin yüksek olduğu tespit edilmiştir.
Çoban, O., Peker, A.E., ve Kubar, Y.	2010	Çalışmada Türk tarım sektörünün Avrupa Birliği ülkeleri karşısındaki rekabet gücü Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler indeksi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, Türkiye'nin meyve- sebze, şeker-bal ve şeker hammaddesi ürün grupları ticareti yüksek rekabet gücüne sahipken canlı hayvan ürün grubunda ise oldukça düşük rekabet gücüne sahip olduğu tespit edilmiştir.

4.GIDA SEKTÖRÜNDE ÜLKE BAZLI YOĞUNLAŞMA VE KARŞILAŞTIRMALI ÜSTÜNLÜKLER

Çalışmada 1998-2016 dönemine ilişkin gıda ve içecek sektörü ihracatı ve toplam ihracat verileri kullanılmıştır. Veriler UN Comtrade Database'den Geniş Ekonomik Kategoriler (BEC) sınıflamasına (Food and beverages) göre gıda ve içecek sınıflamasındaki veriler alınmıştır.

Geniş Ekonomik Kategorilerin Sınıflaması (Broad Economic Categories: BEC) Birleşmiş Milletler İstatistik Bürosu tarafından uluslararası dış ticareti özetlemek için hazırlanmıştır. 1971 yılında hazırlanan sınıflama 1976, 1986 ve 1988 yıllarında revize edilmiştir. Halen 1988 yılında hazırlanan Revize3 listesi kullanılmaktadır. Ulusal hesaplar sisteminde kullanılmak üzere, malların son kullanımları dikkate alınarak BEC kategorileri oluşturulmuştur. Ürünler, 7 adet ana kategori, 14 adet 2 basamaklı kategori ve 8 adet 3 basamaklı alt kategoriden oluşmaktadır (TUİK, 2008).

Yoğunlaşma ölçütleri arasında basit hesaplanabilmesi nedeniyle en yaygın kullanılan ölçüt Yoğunlaşma oranı (CR_m)'dir. Yoğunlaşma oranı, belli sayıdaki firma, madde, fasıl veya ülkenin kümülatif paylarını ifade eder. Hesaplanan değer 0 ile 100 arasındadır ve aşağıdaki formül kullanılarak hesaplanır (DİE,2003).

$$CR_m = \sum_{i=1}^m EX_i \times 100$$

1998-2016 döneminde Türkiye'nin Gıda ve İçecek ihracatındaki payına göre ilk dört sırayı alan ülkeler ile Türkiye arasındaki rekabet gücü Balassa tarafından geliştirilen Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler katsayılarına göre değerlendirilmiştir.

Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler indeksi (AKÜ):

$$AKÜ^{ij}_{kt} = \frac{X_{kt}^i / X_t^i}{X_{kt}^j / X_t^j}$$

$AKÜ^{ij}_{kt}$, İ ülkesinin t döneminde k malı ihracatında j ülkesi karşısındaki açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük katsayısını göstermektedir.

X_{kt}^i / X_t^i İ ülkesinin t döneminde k malı ihracatının toplam ihracat içindeki payını göstermektedir.

X_{kt}^j / X_t^j , J ülkesinin t döneminde k malı ihracatının toplam ihracat içindeki payını göstermektedir.

AKÜ değerinin 1'den büyük çıkması söz konusu sektörün ihracatında i ülkesinin j ülkesine göre açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğünün olduğu 1'den küçük çıkması durumunda ise i ülkesinin j ülkesine göre karşılaştırmalı üstünlüğünün olmadığı söylenir (Peker, 2015).

Hinloopen ve Marrewijk (2001)'e göre AKÜ katsayısı aşağıdaki şekilde de sınıflandırılabilir:

$0 < AKÜ < 1$ Karşılaştırmalı üstünlük yoktur.

$1 < AKÜ < 2$ Zayıf karşılaştırmalı üstünlük

$2 < AKÜ < 4$ Orta derecede karşılaştırmalı üstünlük

$4 < AKÜ < \infty$ Güçlü karşılaştırmalı üstünlük

Türkiye’de gıda ve içecek sektöründe ülke bazlı ihracat yoğunlaşma oranları COMTRADE veri tabanından elde edilen verilerle 1998-2016 dönemi için hesaplanmış ve elde edilen değerler tablo-5’te verilmiştir.

Tablo-5 Türk Gıda Sektöründe Ülke Bazlı Yoğunlaşma Oranları

	CR1	CR2	CR3	CR4	CR5	CR6	CR7	CR8	CR9	CR10	CR11	CR12
1998	15.52	23.08	28.72	34.03	38.94	43.47	47.64	50.76	53.80	56.18	58.23	60.27
1999	16.21	23.13	28.88	33.45	37.85	41.88	45.74	48.99	51.92	54.43	56.89	59.29
2000	15.79	21.53	26.64	31.19	35.64	39.56	43.22	46.82	49.57	51.77	53.93	56.01
2001	15.12	22.17	26.62	31.02	35.22	39.03	42.70	46.19	49.00	51.69	53.94	56.18
2002	15.61	22.04	27.47	32.57	37.48	42.23	46.85	50.69	53.05	55.22	57.20	58.99
2003	14.04	21.53	26.97	32.34	36.97	41.44	45.88	50.11	54.25	56.94	59.28	61.15
2004	14.76	23.01	29.04	34.66	39.72	44.42	49.07	52.36	55.28	57.91	59.97	61.89
2005	12.88	25.42	33.68	38.95	43.39	47.69	51.34	54.32	56.95	59.38	61.79	63.55
2006	11.84	21.88	30.92	37.27	41.53	45.66	49.38	52.61	55.55	57.55	59.42	61.24
2007	11.95	20.32	28.37	35.96	40.32	44.54	48.46	51.59	54.33	56.71	58.53	60.33
2008	11.89	22.50	30.95	36.57	40.29	43.93	47.22	49.93	52.28	54.46	56.46	58.39
2009	13.80	23.93	31.89	37.61	41.08	44.51	47.89	50.96	53.66	56.34	58.42	60.16
2010	13.48	23.56	32.30	37.05	40.97	44.26	47.39	50.52	53.21	55.43	57.47	59.48
2011	19.75	29.06	36.79	41.05	44.61	47.68	50.68	53.17	55.61	57.70	59.77	61.72
2012	23.16	31.71	38.87	42.95	46.23	49.26	52.21	54.82	57.07	59.08	60.94	62.34
2013	21.28	29.54	36.93	41.07	44.27	47.39	50.44	53.28	56.06	58.34	60.50	62.30
2014	19.89	28.49	36.00	41.46	45.70	48.93	51.80	54.60	57.34	59.61	61.02	62.31
2015	17.23	26.87	33.78	39.57	43.46	46.77	50.07	53.27	56.26	58.96	60.50	61.94
2016	18.87	27.65	33.08	37.44	41.18	44.73	47.91	51.03	54.01	56.74	58.46	59.97

Kaynak: COMTRADE database’den (<https://comtrade.un.org/data/>) alınan verilere dayanılarak hesaplanmıştır.

Türkiye’nin gıda ve içecek sektörü ihracatında 1998-2016 döneminde ilk dört ülkenin payı yaklaşık %40 seviyesinde, ilk sekiz ülkenin payı %50’nin üzerinde, ilk on iki ülkenin payı ise yaklaşık %60 seviyesindedir.

Tablo-6 Gıda ve İçecek Sektöründe İhracat Yoğunlaşma Oranına Göre Ülkeler

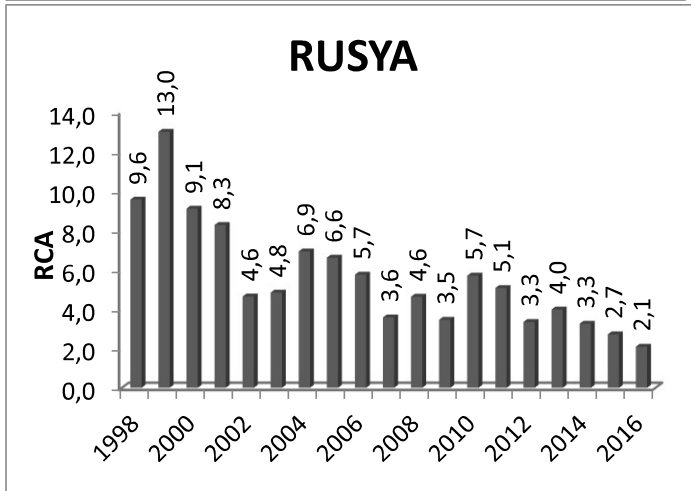
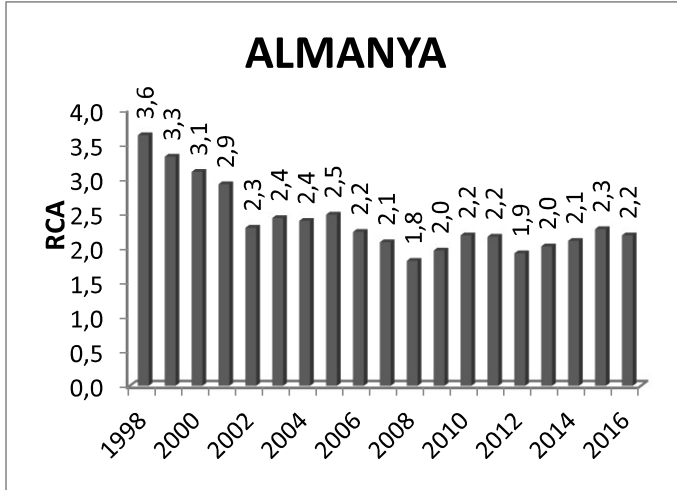
**ICOMEF'18-Spring | Uluslararası Yönetim, Ekonomi ve Politika Kongresi 2018 Bahar
İstanbul/TÜRKİYE | 28-29 Nisan, 2018**

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya
2	Rusya	İtalya	Birleşik K.	İtalya	İtalya	İtalya	İtalya	İtalya	İtalya	Rusya
3	İtalya	Birleşik K.	İtalya	Rusya	Rusya	Irak	Rusya	Irak	Irak	Irak
4	Birleşik K.	Fransa	Fransa	Birleşik K.	Birleşik K.	Rusya	Irak	Rusya	Rusya	İtalya
5	Suudi A.	Hollanda	Hollanda	Fransa	Suudi A.	Birleşik K.	Birleşik K.	Fransa	Birleşik K.	Fransa
6	Fransa	Suudi A.	Suudi A.	Hollanda	Hollanda	Fransa	Fransa	Birleşik K.	Fransa	Birleşik K.
7	Hollanda	ABD	Rusya	Suudi A.	Fransa	Hollanda	Hollanda	Hollanda	Hollanda	Hollanda
8	Azerbaycan	Rusya	ABD	ABD	ABD	Suudi A.	ABD	ABD	ABD	ABD
9	ABD	İspanya	Belçika	Belçika	Belçika	ABD	Suudi A.	İspanya	Suudi A.	Suudi A.
10	Belçika	Azerbaycan	Tunisia	Egypt	İspanya	İspanya	Belçika	Belçika	Belçika	Romanya
11	Romanya	Belçika	Azerbaycan	İspanya	Yunanistan	Belçika	Yunanistan	Suudi A.	Ukrayna	Ukrayna
12	Gürcistan	Suriye	Gürcistan	Gürcistan	Japonya	Yunanistan	İspanya	Romanya	Romanya	Belçika
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
1	Irak	Irak	Irak	Irak	Irak	Irak	Irak	Irak	Irak	
2	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	Almanya	
3	Rusya	Rusya	Rusya	Rusya	Rusya	Rusya	Rusya	Rusya	İtalya	
4	İtalya	İtalya	İtalya	İtalya	İtalya	İtalya	İtalya	İtalya	ABD	
5	Fransa	Hollanda	Fransa	Fransa	Fransa	Suriye	Suriye	Suriye	Suriye	
6	Hollanda	Fransa	Hollanda	Birleşik K.	Hollanda	ABD	Hollanda	Hollanda	Hollanda	
7	Birleşik K.	Birleşik K.	Suudi A.	Hollanda	Birleşik K.	Hollanda	ABD	Fransa	Rusya	
8	ABD	Suudi A.	Birleşik K.	Suudi A.	ABD	Fransa	Birleşik K.	ABD	Birleşik K.	
9	Suudi A.	ABD	ABD	ABD	Suudi A.	Birleşik K.	Fransa	Birleşik K.	Suudi A.	
10	Ukrayna	Bulgaristan	Ukrayna	Libya	Libya	Suudi A.	Suudi A.	Suudi A.	Fransa	
11	Romanya	Ukrayna	Suriye	Ukrayna	Ukrayna	Ukrayna	Ukrayna	Sudan	Sudan	
12	Japonya	Romanya	Bulgaristan	İran	İsrail	Libya	İsrail	Polonya	Birleşik A.E.	

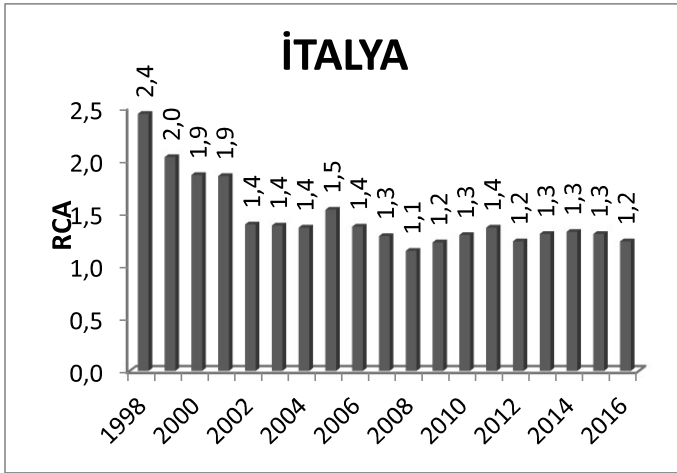
Gıda ve içecek sektöründe ihracat yoğunlaşma oranı dikkate alındığında Türk gıda ve içecek sektörünün en fazla ihracat yaptığı on iki ülke yıllar itibariyle tablo-6'da verilmiştir. Tablo-6'da yer alan ülkeler incelendiğinde Türk Gıda ve İçecek sektörünün ihracatının yoğun olduğu

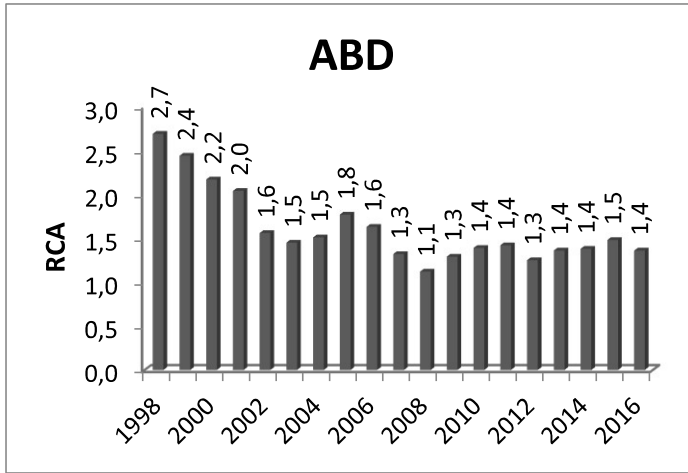
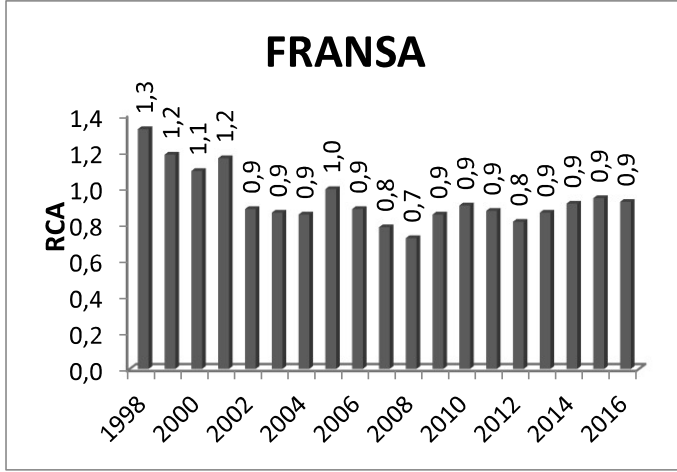
ülkeler içinde AB üyesi ülkeler önemli ölçüde yer tutarken, sektör için ABD, Rusya, Birleşik Krallık, ve son yıllarda Irak diğer önemli pazarları oluşturmaktadır.

Grafik-1 Türk Gıda Sektöründe Ülke Bazlı Yoğunlaşma Oranına Göre İlk Yıllar İtibari ile İl Dört Sırada Yer Alan Ülkeler İçin Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler¹⁰

¹⁰ İlgili dönemde Irak ile ilgili yeterli veriye ulaşılamadığından açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük değerleri bu ülke için hesaplanamamıştır.

Grafik-1’de yer alan açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler katsayılarına göre gıda ve içecek sektöründe Türkiye’nin Almanya’ya karşı AKÜ katsayısı 1998 yılında 3,6 iken bu katsayı 2016 yılında 2,2 değerine gerilemiştir. Almanya’ya karşı sektörde rekabet gücü yüksek rekabet düzeyine yakınken orta ve düşük rekabet düzeyine gerilemiştir. Rusya’ya karşı ise 1998 yılında 9,6 AKÜ katsayısı ile gıda ve içecek sektörü ihracatında yüksek rekabet gücüne sahiptir. Ancak 2016 yılına bakıldığında bu değer 2,1’e gerileyerek orta düzeyde rekabet gücü seviyelerine gelmiştir. Türk Gıda ve içecek sektöründe 1998 yılında İtalya’ya karşı orta derecede karşılaştırmalı üstünlüğe sahip iken 2016 yılına gelindiğinde İtalya’ya karşı sektörde zayıf karşılaştırmalı üstünlük seviyesine gelinmiştir. Gıda ve içecek sektöründe rekabet düzeyi açısından İtalya’ya benzer durum Birleşik Krallık için de geçerlidir. Sektörün rekabet gücü orta derecede karşılaştırmalı üstünlükten zayıf karşılaştırmalı üstünlüğe gerilemiştir. Türkiye Fransa’ya karşı 1998 yılında zayıf karşılaştırmalı üstünlüğe sahipken bu üstünlüğünü kaybetmiştir. Türkiye gıda ve içecek sektöründe 1998 yılında ABD’ye karşı orta derecede karşılaştırmalı üstünlüğe sahipken bu üstünlük zayıf karşılaştırmalı üstünlüğe gerilemiştir.

5. SONUÇ

Türkiye’de Gıda ve İçecek sektöründe 1998-2016 döneminde ihracatın en yoğun olduğu dört ülke bazı yıllar dışında değişiklik göstermemektedir. İlk dörde giren ülkeler Almanya, Rusya, İtalya, Fransa, Birleşik Krallık, ABD ve Irak şeklindedir. Yapılan AKÜ katsayısı

hesaplamalarına göre gıda ve içecek sektöründe ihracat yoğunluğuna göre ilk dört sırayı alan ülkelere karşı yıllar itibariyle karşılaştırmalı üstünlük değerleri azalmakla birlikte Fransa dışında tüm ülkelere karşı Türkiye'nin karşılaştırmalı üstünlüğü vardır. Son yıllarda Almanya ve Rusya'ya karşı orta düzeyde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olan Türkiye'nin İtalya, Birleşik Krallık ve ABD'ye karşı zayıf karşılaştırmalı üstünlük, Fransa'ya karşı ise karşılaştırmalı üstünlüğünün olmadığı görülmüştür. Gıda ve içecek sektörü Türk dış ticaretinde dış ticaret fazlası veren bir sektör olarak ve toplam ihracatta %10.84 düzeyinde paya sahip olan önemli bir sektördür. Sektörün rekabet gücünün korunması için yapılması ve yeni pazarlara açılmaya yönelik çalışmalar yapılması sektörün geleceği açısından önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Bağcı, E. (2016). Türkiye'nin imalat sanayi sektörünün uluslararası rekabet gücü analizi Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi • Cilt 38 • Sayı 1.
- Balassa, B. (1965). Trade liberalization and revealed comparative advantage, The Manchester School of Economic and Social Studies, 33(2): 99-123.
- Bashimov, G. (2017). Türkiye'nin Tarımsal Ürünlerdeki Rekabet Gücü: Orta Asya Ülkeleri ile Karşılaştırmalı Analizi. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi-Turkish Journal of Agricultural and Natural Sciences*, 4(4), 393-401
- Bashimov, G., Çiçek, R., & Aydın, A. (2017) Türk Gıda Sanayiinin Dış Ticaret Yapısının Analizi. Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,
- Çoban, O., Peker, A. E., & Kubar, Y. (2010). Türk Tarımının Avrupa Birliği Ülkeleri Karşısındaki Sektörel Rekabet Gücü. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 1(20), 247-266.
- DİE, (2003). Dış Ticarete Yoğunlaşma, Concentration in Foreign Trade, 2003, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın No:2933.
- Erkan, B., Arpacı, B. B., Yaralı, F., ve Güvenç, İ. (2015). Türkiye'nin sebze ihracatında karşılaştırmalı üstünlükleri. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Doğa Bilimleri Dergisi*, 18(4), 70-76.
- Hinloopen, J., and Marrewijk, C. (2001), On the Empirical Distribution of the Balassa Index, Review of World Economics, vol 137, issue1, 1-35.
- Peker, A. E. (2015). Türkiye Hububat Ve Baklagil Alt Sektörünün Avrupa Birliği Pazarı Karşısındaki Rekabet Gücü, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5(02), 1-20.
- TUİK, (2008). Dış Ticaret İstatistikleri ve Endeksleri, Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi-2, Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No:3121.

<https://comtrade.un.org/data/>